

”Jag musiikki maku go laidasta laitaan” – koodinvaihto yläkoululaisten ruotsin kirjoitelmissa

Sinikka Lahtinen

Svenska litteratursällskapet i Finland / Jyväskylän yliopisto

This paper explores instances of non-adapted language switches in the written Swedish of Finnish pupils in comprehensive school. The analysis is based on 271 texts produced by 48 pupils during the 8th and 9th grades. Swedish is a L3 for the pupils as they have studied English for four years. The results show that language switches, here called code switches, are surprisingly frequent in texts. In the first text they constitute 2,9 % of the words. Most of the instances consist of English words and phrases but also Finnish and German ones occur. The code switches were not usually flagged typographically. Most of the words were nouns and proper nouns. A large part of the English words showed a formal resemblance to their Swedish equivalents. Other languages are used as a linguistic resource in the interaction with their teacher who they know will understand.

Keywords: code switches, written L3-Swedish, comprehensive school

1 Johdanto

Tarkastelen artikkelissani koodinvaihtoa suomenkielisten yläkoululaisten ruotsin kirjoitelmissa. Tutkimukseni on osa Svenska litteratursällskapetin rahoittamaa hanketta ”*På väg mot kommunikativ kompetens*”, jossa tutkitaan suomenkielisten yläkoululaisten ruotsinoppimisen alkuvaihetta 7. luokan keväästä peruskoulun päättymiseen sekä yliopisto-opiskelijoiden kielitaidon kehitystä ruotsin intensiivikurssin aikana. Tätä Turun ja Jyväskylän yliopistojen yhteistä pitkäaikaistutki-

mushanketta johtaa professori Marketta Sundman Turun yliopistosta. Artikkelini perustuu kolmen koulun oppilaiden (n = 48) luokkien 7–9 aikana tuottamien kirjoitelmien (n = 271) analyysiin.

Olen kiinnostunut siitä, kuinka paljon oppilaat käyttävät muiden kielten sanoja muokkaamattomina tuottaessaan L3-kielisiä tekstejä. Hammarberg (2007: 52) määrittelee L3:n kieleksi, jota opitaan tai käytetään tilanteessa, jolloin on jo osaamista vähintään yhdessä toisessa kielessä ensikielen tai ensimmäisten kielten lisäksi. Suurimmalle osalle suomenkielisistä peruskoululaisista englanti on ensimmäinen vieras kieli. Toisen kotimaisen kielen opiskelu alkaa 7. luokalla, mikä tarkoittaa, että ruotsi on yläkoululaisille L3. Ruotsinopintojen alkaessa englantia on opiskeltu jo neljän vuosiluokan ajan. Oppilailla on mahdollisuus myös valita toinen vieras kieli viidenneltä (joskus neljänneltä) tai kahdeksannelta luokalta lähtien. On hyvin todennäköistä, että ruotsin oppimiseen vaikuttavat äidinkielen lisäksi myös muut oppilaiden opiskelemat kielet. Erityisen suuri vaikutus voidaan ajatella olevan englannilla, jota joskus kutsutaan Suomen kolmanneksi kotimaiseksi kieleksi. Aiemmin opittujen kielten vaikutusta L3:n oppimisessa on viime aikoina tutkittu paljon (esim. De Angelis 2007). Aiemmin opitun vaikutus eli transfer voi olla positiivista tai negatiivista, ja se voi kohdistua ymmärtämiseen tai tuottamiseen (Ringbom 2007). Englannin (L2) transferia suomenkielisten lukiolaisten ruotsin kielessä (L3) ovat aiemmin tutkineet mm. Lindroos (2004) ja Laitakari (2001). Heikkilä (2007) on puolestaan tarkastellut tätä ilmiötä kadettien ruotsin kielessä.

Analysoin yläkouluaineistomme oppilaiden ruotsinkielisissä kirjoitelmissa esiintyviä englannin-, suomen- ja saksankielisiä sanoja, joita ei ole mitenkään muokattu. Käsittelen artikkelissani tätä ilmiötä, jota kutsun koodinvaihdoksi. Kuvaan aluksi käyttämäni aineistoa, minkä jälkeen pohdin terminologiaa. Sen jälkeen tarkastelen lähemmin sitä, kuinka yleistä koodinvaihtoa kirjoitelmissa on, merkitäänkö koodinvaihtoa typografisesti sekä millaisia sanoja tuodaan eri kielistä. Pohdin myös ilmiön syitä. Tarkastelen lopuksi lyhyesti arvosanan ja koodinvaihdon yhteyttä.

2 Aineisto ja metodi

Aineistoni on osa hankkeessa kerättyä kirjallista yläkouluaineistoa. Olen analysoinut kolmen Etelä- ja Keski-Suomessa olevan yläkoulun oppilaiden kirjoitelmia kahdeksannen luokan syksystä yhdeksannen luokan kevääseen. Mukana aineistossa on enintään kuusi kirjoitelmaa kultakin oppilaalta. Kaikki oppilaat eivät kirjoittaneet kaikkia kuutta tekstiä, vaan 21 %:lta puuttuu yksi kirjoitelma

ja 6 %:lta puuttuu kaksi tai kolme kirjoitelmaa. Yhteensä aineisto sisältää 271 lyhyttä tekstiä, joiden sanamäärä vaihtelee 4 ja 271 sanan ja keskimääräinen pituus teksteittäin 59 ja 92 sanan välillä. Kaiken kaikkiaan analysoimani aineiston laajuus on noin 19 330 sanaa.

Kirjoitelmien otsikot käsittelevät opetussuunnitelman perusteissa mainittuja aihepiirejä: kotia, perheenjäseniä, ystäviä, matkustamista, harrastuksia ja vapaa-ajanviettoa. Kahdeksannen luokan syksyllä, heti kesäloman jälkeen, oppilaat saivat otsikokseen *Min resa* (1). Keväällä aiheena oli *Min vän* (2). Tällöin ja yhdeksännellä luokalla kirjoitetuissa aineissa oppilailta oli otsikon lisäksi kirjoittamiseen innostavia kysymyksiä, esim. *Hur ser han / hon ut?, Vad gör ni tillsammans?* Yhdeksannen luokan syksyllä oppilaiden ensimmäinen otsikko *Mitt favoritband / Min favoritsångare* (3) käsittelee musiikkia ja toinen, *Min fritid* (4), vapaa-aikaa ja harrastuksia. Viimeinen, kaikille yhteinen otsikko yhdeksannen luokan keväällä kuului *Jag – en niondeklassare!* (5). Kevään viimeisen kirjoitelman (6) otsikot eivät olleet samoja kaikissa kouluissa, mutta kyse oli lyhyistä kommunikatiivisista tehtävistä, joissa oppilaiden piti esim. kirjoittaa sähköposti ruotsalaiselle isäntäperheelle, uutinen luokan tekemästä matkasta tai sähköposti ruotsalaiselle kaverrille musiikkiharrastuksesta. Ensimmäisten viiden kirjoitelman pituutta ei ollut ohjeistettu, mutta viimeisessä tehtävässä ohjeeksi annettiin kirjoittaa vähintään 40–50 sanaa. Sanamäärältään keskimäärin pisimmät kirjoitelmat ovat yhdeksännellä luokalla kirjoitetut *Jag – en niondeklassare!* (92 sanaa) ja *Min fritid* (87 sanaa).

Tekstit kirjoitettiin oppitunnin aikana, eikä apuvälineiden (esim. sanakirjojen tai kielioppien) käyttö ollut sallittua. Oppilaat saivat kuitenkin kysyä sanoja opettajalta tai tutkijalta, jotta heidän kirjoitusprosessinsa helpottuisi. Tämä mahdollisuus annettiin oppilaille, koska oli kyse ruotsin opiskelun alkuvaiheesta ja varsinkin heikoimpien oppilaiden aktiivinen sanavarasto oli todennäköisesti varsin suppea, mikä näkyi esimerkiksi ensimmäisen kirjoitelman lyhyytensä.

Kaikkien oppilaiden A1-kielenä oli englanti. 57,4 % oppilaista opiskeli vain ruotsia ja englantia, 29,8 % opiskeli saksaa A2- tai B2-kielenä, ja 12,8 %:lla oli ranska B2-kielenä. Olen käynyt läpi kaikki kirjoitelmat ja poiminut niissä esiintyvät englannin-, suomen- ja saksankieliset sanat, joita ei ole millään tavalla mukautettu ruotsin kieleen. Kyseessä voi myös olla fraasi tai jopa pidempi tekstikatkelma. Ranskankielisiä sanoja ei aineistossa esiintynyt. Tapaukset, joissa muunkielinen sana ja sen ruotsinkielinen vastine eroavat toisistaan vain yhden kirjaimen osalta, luokittelen oikeinkirjoitusvirheiksi. Kirjallisuudessa oikeinkirjoitukseltaan lähellä olevista eri kielten sanoista käytetään termiä *orthographic neighbours* (esim. Boot & Pecher 2008). Esimerkkejä tapauksista, jotka analyysissäni kuuluvat luokkaan oikeinkirjoitusvirheet, ovat *best (bäst), good (god), hotel (hotell), bus (buss), job*

(*jobb*), *music* (*musik*), *positive* (*positiv*), *favorite* (*favorit*), *kann* (*kan*). Sulkeissa on annettu sanan ruotsinkielinen vastine. Rajatapauksia ovat esim. *fantastic* (*fantastisk*), *acoustic* (*akustisk*) ja *guitar* (*gitarr*), jotka puolestaan on laskettu koodinvaihdoksi. Myös paikannimet luokitellaan koodinvaihtotapauksiksi (esim. *Helsinki, Italy*).

3 Käytetyistä termeistä

Käytän termiä *koodinvaihto* samassa merkityksessä kuin Ringbom (2001, 2007) termiä (*complete*) *language shift*, jolla hän tarkoittaa tapauksia, joissa toisesta kielestä tuotua sanaa ei mukauteta kohdekieleen millään tavalla (esim. *och* lauseessa "Every person has bad *och* good sides"). Meriläinen (2008) puolestaan käyttää termiä *substitution* tapauksista, joissa suomenkieliset abiturientit käyttävät äidinkieliä sanoja englannin ylioppilasaineissa. Ringbomin käyttämän *language shift* -termin suomentaminen kielenvaihdoksi ei tässä yhteydessä tunnu oikealta ratkaisulta, koska se viittaa enemmän yksilön lopulliseen kielenvaihtoon. Ringbom (2001, 2007) käyttää yläkäsitettä leksikaalinen transfer, jonka hän jakaa muodon siirtoon (*transfer of form*, 2001; *item transfer*, 2007) ja merkityksen siirtoon (*transfer of meaning*, 2001; *procedural transfer*, 2007). Ne tapaukset, joita käsittelen tässä artikkelissa, hän luokittelee muodon siirtoon kuuluviksi. Ringbom (2001: 60) käyttää myös termiä *koodinvaihto* (*code-switching*) puhuessaan muodon siirtämisestä.

Myös Hammarberg (2007) käyttää termiä *kodväxling* viitattaessaan tutkimukseen (Williams & Hammarberg 1998; Hammarberg 2001), jossa tarkasteltiin eri kielten vaikutusta L3:n tuottamisessa. Williamsin ja Hammarbergin (1998) artikkelissa terminä käytettiin *non-adapted language switches*. Nämä jaoteltiin neljään pääluokkaan: EDIT, META, INSERT ja WIPP. EDIT-luokan tapauksissa oli kyse oman lausuman korjauksista ja vuoronvaihtoista. META-luokasta, johon kuuluvissa tapauksissa kommentoidaan L3-suoritusta tai pyydetään apua, on joitakin esimerkkejä tutkitussa aineistossa. Useimmat aineistoni tapauksista voitaneen katsoa kuuluvan INSERT-kategoriaan, jossa muita kuin kohdekielen sanoja käytetään sanasto-ongelmien voittamiseksi. Neljäs pääluokka on WIPP (=without identified pragmatic purpose), johon kuuluvilla tapauksilla ei ole identifioitua pragmaattista tarkoitusta.

Koodinvaihto-termiä on käytetty tutkittaessa kaksi- tai monikielisten kielenkäyttöä. Kalliokoski (1995) on kuitenkin käyttänyt sitä myös kielenoppijoiden kieltä tarkastellessaan. Kalliokosken (1995: 19) mukaan koodinvaihto kuuluu myös ei-sujuvaan kielenkäyttöön. Hän huomauttaa, että koodinvaihto kielenoppijoiden puheessa ei ole pelkästään kommunikaatiostrategia ja haitallista interfe-

renssiä vaan se on ominaista kaksikielisen yhteisön kielenkäytölle ja koodinvaihtoa on havaittavissa myös yksikielisessä puheessa ja kirjoituksessa.

Grosjean (2001) puhuu kaksikielisestä koodista (*bilingual language mode*). *Language mode* on Grosjeanin (2001: 3) mukaan "the state of activation of the bilingual's languages and language processing mechanisms at a given point in time". Kaksikieliset puhujat käyttävät kaksikielistä koodia toisten, samoja kieliä osaavien kaksikielisten kanssa. Molemmat kielet ovat aktiivisia, mutta toinen kieli on jonkin verran aktiivisempi kuin toinen. Grosjean (2001: 14) esittää, että tarkasteltaessa tietoisia ja tiedostamattomia koodinvaihtoja toisen kielen tuottamisessa ei ole aina otettu huomioon, ovatko puhujat käyttäneet kaksikielistä koodia vai eivät. Jos he ovat käyttäneet kaksikielistä koodia, eivät heidän koodinvaihtonsa ole välttämättä olleet tiedostamattomia. Voidaan ehkä ajatella, että jos kielenoppijat käyttävät koodinvaihtoa tietoisesti, heidän on täytynyt ottaa huomioon tilanteen monikielisyys.

4 Koodinvaihdon merkitseminen typografisesti

Koodinvaihtoa voidaan signaloida sekä puheessa että kirjoituksessa. Tätä ilmiötä kutsutaan liputtamiseksi (Poplack, Wheeler & Westwood 1989). Koodinvaihtoa voidaan osoittaa esimerkiksi intonaatiolla, tauoilla, toistoilla, sanastollisesti, metakielisinä kommentteina tai typografisesti. Yläkoululaisten teksteissä koodinvaihtoa liputettiin harvoin ja vain typografisesti. Aineistossa esiintyi muutama tapaus, joissa suomen sanat merkittiin joko kysymysmerkillä tai suluilla, ks. esimerkit 1–3.

- (1) Där var många snygga eläntä? AF5 (1)
- (2) Jag tror att jag har mycket fritid därför att jag har bara några hobbyer: jag spelar piano och ritar (? Ratsastaa). DF10 (4)
- (3) Jag tycker Marilyn Manson (koska) det är (jämnittävä). Jag började lyssna på Marilyn Manson (kun) jag (olin) 12 och halv. Marilyn Manson spelar tunga musik. Min favoritlåt är "DISSASSOCIATIVE", koska det är tosi ihana ja tuo mieleen muistoja. Sjunger är Marilyn manson och soittajat är Pogo, John5 och en muista. Jag har redan det bok 1000 times. Die Marilyn Manson är bäst. EF4 (3)

Esimerkissä 1 verrattain hyvä kirjoittaja käyttää sanaa *eläntä* ja ilmaisee kysymysmerkin käytöllä, ettei hän tiedä, mitä sana on ruotsiksi. Kysymysmerkkiä saatet-

tiin käyttää myös silloin, kun ei oltu varmoja siitä, oliko valittu ruotsinkielinen sana *se*, mitä tekstiyhteydessä haettiin. Esimerkissä 2 oppilas selventää tarkoitustaan käyttämällä suomenkielistä sanaa kysymysmerkin lisäksi. Suomenkielinen verbi annetaan infinitiivimuodossa, eikä sitä ole taivutettu lauseyhteyden mukaan. Oppilaat kommunikoiivat tällä tavoin tekstin lukijan, opettajan, kanssa. He haluavat ilmaista, että ovat tietoisia siitä, että käytettävät sanat eivät ole ruotsia, tai että ovat epävarmoja sanojen oikeellisuudesta. Oppilaan aavistus siitä, että *rita* ei ole ratsastaa, osuu oikeaan. Tässä tapauksessa, kuten myös edellisessä esimerkissä, on kyseessä verraten hyvin ruotsia osaava oppilas. Kolmannessa esimerkissä kirjoittaja merkitsee aluksi suomenkieliset sanat sulkuihin, mutta luopuu sitten koodinvaihtojen typografisesta liputtamisesta. Välillä kieli vaihtuu kokonaan suomeksi. Liputetuissa koodinvaihdossa on sekä kieliopillisia sanoja (*koska, kun*) että sisältösanoja (*jännittävä, olin*).

Vain suomenkieliset sanat merkittiin typografisesti teksteissä. Suomenkielisten sanojen käytön osalta on selvää, että kyseessä on tietoinen strategia. Englannin- ja saksankielisten sanojen kohdalla ei voi aina olla varma, tiedostavatko oppilaat käyttävänsä englantia tai saksaa vai luulevatko he sanojen olevan ruotsia. De Angelis (2005) väittää, että useaa kieltä osaaville ei aina ole selvää, mihin kieleen mikin sana kuuluu, vaan puhuja saattaa virheellisesti identifioida sanan kuuluvaksi väärään kieleen. Niinpä tutkijoiden tekemä luokitus ei välttämättä vastaa kielenkäyttäjän todellisuutta. Esimerkkeinä tällaisista tapauksista aineistossa voisivat olla mm. muodoltaan toisiaan lähellä olevat sanat, kuten englannin *guitar* (*gitarr*) esimerkissä 4 ja saksan *mit* (*med*) esimerkissä 5.

- (4) Jag är sportig och spelar guitar. A13 (5)
- (5) Jag resar till Stockholm. Jag resar mit båt. Båten är liten. Det har bara tre däck. Jag resar från Helsinki hamnen. Hamnen är grosen. Jag resar mit min mamma och pappa. DF2 (2)

Oppilaalle, joka on alkanut saksan opiskelun 5. luokalta, voi ruotsin opiskelun alkuvaiheessa olla sekä haittaa että hyötyä sanastoyhtäläisyyksistä. On vaikea tietää, identifioiko oppilas *mit* ja *grosen* -sanat kuuluvaksi ruotsin kieleen esimerkissä 5. Äidinkielen osalta ei tätä ongelmaa kuitenkaan ole oppijoiden L3-kirjoitelmissa.

Joillakin oppilailla esiintyi Hammarbergin ja Williamsin (1998) META-kategoriaan laskettavia kommentteja kuten esimerkissä 6.

- (6) Jag resa på Helsinki i sommaren. Min pojkekompisar är Der (siellä?) kauheesti asiaa, ei ossaa (miks ei lauseenmuodostusta) we travelled to Kamppi, but most of the time we just lied in the bed and watched 5 movies ☺ EF4 (1)

Osa kommentteista on signaloitu typografisesti sulkujen käytöllä ja epävarmuus *Der*-sanasta ilmaistaan kysymysmerkillä. Toisessa kommentissaan oppilas haluaa kertoa opettajalle, mitä vaikeuksia ruotsinkielisen tekstin tuottaminen aiheuttaa, sekä esittää opetusta koskevan kysymyksen. Oppilaan ratkaisu tilanteeseen on vaihtaa kieli kokonaan englanniksi kahden lauseen jälkeen. Hän tietää, että tekstin lukija ymmärtää häntä, joten koodinvaihto on hänelle vuorovaikutuksen resurssi.

5 Koodinvaihdon yleisyys ja mahdollisia syitä

Koodinvaihto oli yllättävän yleistä yläkoululaisten ruotsin kirjoitelmissa. Koodinvaihtotapauksia oli yhteensä 167, joista 83 % oli yhden sanan mittaisia. Fraaseja ja pitempiä muunkielisiä tekstikatkelmia (esim. *for a long time, jag invited it at some day* sekä esimerkki 6) esiintyi muutamalla oppilaalla ensimmäisessä, toisessa ja kolmannessa kirjoitelmassa. Vain n. 21 %:lla oppilaista ei esiintynyt koodinvaihtoa mistään kielestä yhdessäkään tekstissä. Monilla näistä oppilaista oli kuitenkin havaittavissa englannin vaikutusta esimerkiksi oikeinkirjoituksessa (esim. *so – så, drummor – trummor, best – bäst, music – musik*) tai heillä saattoi myös esiintyä sanoja, joiden muoto on ruotsin ja englannin kielessä sama mutta merkitys eri (*false friends*), esim. *lova* merkityksessä rakastaa (engl. *love*), *visitera* merkityksessä vieraila (engl. *visit*). Miltei puolella oppilaista oli useampi kuin yksi koodinvaihtotapaus. Vain yhdellä oppilaalla oli koodinvaihtoa jokaisessa kirjoitelmassaan. Häneltä aineistossa oli neljä tekstiä.

Oppilaat toivat sanoja pääasiassa englannista. Jos lasketaan myös fraasien ja pidempien tekstikatkelmien sanat, englanninkielisten sanojen osuus on 60 %, suomenkielisten 35 % ja saksankielisten 5 %. Saksan vähäisyys selittyy luonnollisesti sillä, että vain pieni osa analysoituja kirjoitelmaa kirjoittaneista oppilaista oli lukenut saksaa. Yhdessä tekstissä oppilaat käyttivät ruotsin lisäksi pääasiassa yhden tai kahden muun kielen sanoja. Esimerkissä 7 kirjoitelmassa on saksan (*mit, morgen*) ja englannin sanoja (*drink coke*).

- (7) Jag resa till stockholm på båten, mit min kompis. Jag spelar spelarautomaten och drink coke. På morgen jag åt smörgåsar. På 8.00 båten gör till Stockholm hamnet. DP9 (1)

Koodinvaihtoja *mit min kompis* ja *drink coke* voitaisiin kutsua sulaviksi vaihdoiksi (Kovács 2001), koska ruotsin ja saksan sekä ruotsin ja englannin kieliopit eivät ole ristiriidassa keskenään. Jos tarkastellaan kaikkia oppilaan tuottamia tekstejä, vain yhdellä oppilaalla esiintyi koodinvaihtoa kolmesta kielestä, suomesta, englannista ja saksasta, kahdellatoista oppilaalla suomesta ja englannista ja yhdellä suomesta ja saksasta.

Määrällisesti eniten koodinvaihtoa (n. 37 % koodinvaihdoksi luokitelluista sanoista, 2,9 % kaikista tuotetuista sanoista) esiintyi ensimmäisessä kirjoitelmasa *Min resa*, jolloin ruotsia oli opiskeltu vasta yhden vuosiluokan ajan. Jos tarkastellaan yksilötasoa, puolella oppilaista oli yksi tai useampi koodinvaihdoksi luokiteltava tapaus. Oppilaiden aktiivinen sanavarasto on todennäköisesti vielä melko suppea kahdeksannen luokan alussa. Ajankohtana ensimmäinen ruotsin kurssi kesäloman jälkeen sekä apukysymyksien puuttuminen ovat voineet myös vaikuttaa koodinvaihtotapausten määrään. Taulukossa 1 esitetään koodinvaihdoksi laskettujen sanojen osuus kaikista tuotetuista sanoista kirjoitelmittain.

TAULUKKO 1. Koodinvaihtojen osuus tuotetuista sanoista eri teksteissä.

Teksti	Koodinvaihtojen sanamäärä		Kokonais-sanamäärä	Koodinvaihtojen osuus kaikista sanoista	
	F	%		F	%
1	82	37,3	2859	2,9	
2	21	9,5	2526	0,8	
3	52	23,6	3204	1,6	
4	13	5,9	3916	0,3	
5	14	6,4	4034	0,3	
6	38	17,3	2793	1,4	
Yhteensä	220	100,0	19332	1,1	

Musiikkiteema kirjoitelmasa *Mitt favoritband / Min favoritsångare* oli saattanut edistää koodinvaihtoa englannista, koska oppilaat usein kirjoittivat englanninkielisistä bändeistä ja laulajista. Lähes 24 % koodinvaihdoista (1,6 % tuotetuista sanoista) esiintyi tässä kirjoitelmasa, n. 17,3 % (1,4 % sanoista) viimeisessä tekstissä. Viimeisessä kirjoitelmasa voi olla kyse herpaantumisesta. Ruotsin opiskelu yläkoulussa oli jo melkein ohi, eikä suoriutuminen tehtävässä enää kaikilla ryhmillä vaikuttanut arvosanaan. Koodinvaihtotapausten suureen määrään vii-

meisessä tehtävässä on saattanut vaikuttaa myös se, että otsikon lisäksi ei ollut apukysymyksiä eivätkä oppilaat saaneet kysyä sanoja opettajalta tai tutkijalta. Yksilötasolla tarkasteltaessa niiden oppilaiden osuus, joilla ei esiintynyt yhtään koodinvaihdoksi luokiteltavaa tapausta, kasvoi tasaisesti kahdeksannelta luokalta yhdeksännelle luokalle (50 %:sta 84,1 %:iin). Viimeisessä kirjoitelmassa 73 % oppilaista ei tehnyt koodinvaihtoja, mikä tarkoittaa, että osa niistä, jotka eivät enää tehneet koodinvaihtoja, aloittivat sen taas. Tämä näkyy erityisesti heikoilla oppilailla (ks. kuvio 1).

Koodinvaihdon voidaan olettaa olevan yleisempää kielen oppimisen alkuvaiheessa, koska sanastossa on puutteita, mikä näkyy analysoiduissa teksteissä koodinvaihtojen lisäksi myös tekstien lyhytenä. Toisaalta voidaan ajatella, että koodinvaihto kirjoitelmissa ei ole yhtä yleistä kuin keskustelussa. Kirjoitettu kieli on muodollisempaa kuin puhuttu, mutta varsinkin nuorison kielessä englannin käyttö lienee yleistä. Muiden kuin englanninkielisten sanojen käyttö niitä mitenkään muokkaamatta oli harvinaista Ringbomin (1987) tutkimuksessa. Suomenkielisten oppilaat käyttivät englannin aineissaan äidinkiellisiä sanoja erittäin harvoin. Ruotsinkielisiä sanoja esiintyi heikoimmilla oppilailla. Ringbom (2007: 83) on analysoinut uudelleen ruotsin vaikutusta suomenkielisten noin 11 000:ssa englannin yo-aineessa ja löytänyt sieltä 197 koodinvaihtotapausta. Myöskään Meriläisen (2008) aineistossa ei niitä ollut kuin muutama. Ringbomin ja Meriläisen aineistot koostuvat ylioppilasaineista, joten kielitaidon taso on luonnollisesti korkeampi kuin yläkoulun oppilailta kerätyssä aineistossa. On todennäköistä, että Ringbomin ja Meriläisen aineistojen laatu selittää tapausten harvinaisuuden. Ringbom (2007: 81) selittääkin ilmiön vähäisyyttä kielitaidon tasolla. Lisäksi abiturientit pyrkivät luultavasti tuottamaan mahdollisimman virheetöntä englannin kieltä koska kyseessä on tärkeä koe, ylioppilastutkinto. Meriläinen (2008: 262) puolestaan viittaa englannin ja suomen eroihin. Suomen ja englannin sanat ovat myös harvoin muodoltaan samankaltaisia, mikä osaksi selittänee äidinkielestä tulevien koodinvaihtojen vähäisen määrän Ringbomin ja Meriläisen aineistoissa. Englanti ja ruotsi sen sijaan ovat sukulaiskieliä, mikä näkyy selvästi esimerkiksi sanastossa. Vielä enemmän sanastollisia yhtenevyyksiä on ruotsin ja saksan välillä. Toisaalta yläkoulun oppilaiden saksan taidot ovat luultavasti heikommat kuin heidän englannin taitonsa. Myös Lindroosin (2004) lukioaineistoon verrattuna yläkoululaisten teksteissä koodinvaihtoa esiintyi yllättävän paljon.

Kun L2:sta otettua sanaa käytetään sellaisenaan osana L3-kielistä tekstiä tai puhetta, voi syynä olla oppimisen alkuvaiheessa tapahtuvan sanastollisten aukkojen paikkaamisen ja muotojen samankaltaisuuden (esim. *orthographic neighbours*) lisäksi semanttinen vastaavuus sanojen välillä tai se, että oppijat eivät erota

kieliä (Ringbom 2007: 81). Ringbomin (2007: 81) mukaan myös muotosanoja tuodaan helpommin toisesta kielestä mukauttamattomassa muodossa. Meriläisen aineistossa oli usein kyse lainasanoista, jotka olivat muodoltaan samankaltaisia englanninkielisen vastineensa kanssa tai jotka olivat erisnimiä (Meriläinen 2008: 262).

Jos katsotaan aineistossa esiintyviä englannin, suomen ja saksan yksittäisiä sanoja, suurimman ryhmän muodostavat substantiivit (41 %). Erisnimet on luokiteltu erikseen, ja niitä oli paljon (14 %), mikä tukee Meriläisen (2008) havaintoja. Muotosanojen (konjunktiot, pronominit ja prepositiot) osuus on 20 %, kun taas verbejä on vain 7 %. Leksikaalisten sanojen suuri määrä voi tukea oletusta, että oppilaat käyttävät muita kieliä resurssina, kun eivät tiedä tai muista tarvittavaa ruotsinkielistä sanaa.

Noin puolet englannin sanoista oli muodoltaan lähellä vastaavaa ruotsin sanaa, jos erisnimiä ei lasketa mukaan. Käytetyistä substantiiveista ja adjektiiveista suurin osa oli foneemi- tai grafeemiketjuiltaan samankaltaisia, kuten *guitar, sister, summer, drums, fantastic, better*.

Hyvin harvoin koodinvaihdolla on tyyllinen funktio. Aineistosta löytyy kaksi selvää tapausta:

(8) Hän är bäst! En häftig äijä! EP8 (2)

(9) Jag Saiade: "Olipas turha reissu".

Esimerkissä 8 *äijä*-sanaa käytetään ilmaisemaan tyyliä ja esimerkissä 9 referoidaan puhetta. Puheenvuoro merkitään koodinvaihdolla.

6 Arvosana ja koodinvaihto

Tarkastelen seuraavassa arvosanan ja koodinvaihdon suhdetta. Analyysissä käytetyt arvosanaluokat perustuvat eri opettajien antamiin arvosanoihin, mistä johtuen tulokset ovat vain suuntaa antavia. Lisäksi arvosanan 9-10 saaneiden osuus aineistossa oli huomattavan suuri, 54,2 %. Näillä oppilailta koodinvaihtoa esiintyy suhteellisesti harvemmin kuin alemman arvosanan saaneilla. Jos verrataan koodinvaihtojen osuutta kaikista tuotetuista sanoista eri arvosanaluokissa, arvosanan 5 tai 6 saaneiden keskiarvo, 6,1 %, oli merkitsevästi suurempi kuin arvosanan 9 tai 10 saaneiden (0,4 %) (Mann-Whitney $U = 52,0$, $p = 0,005$). Samoin keskiarvojen ero arvosanaluokkien 7-8 (1,2 %) ja 9-10 (0,4 %) välillä oli merkitsevä (Mann-Whitney $U = 72,5$, $p = 0,007$). Taulukossa 2 esitetään, kuinka suurella

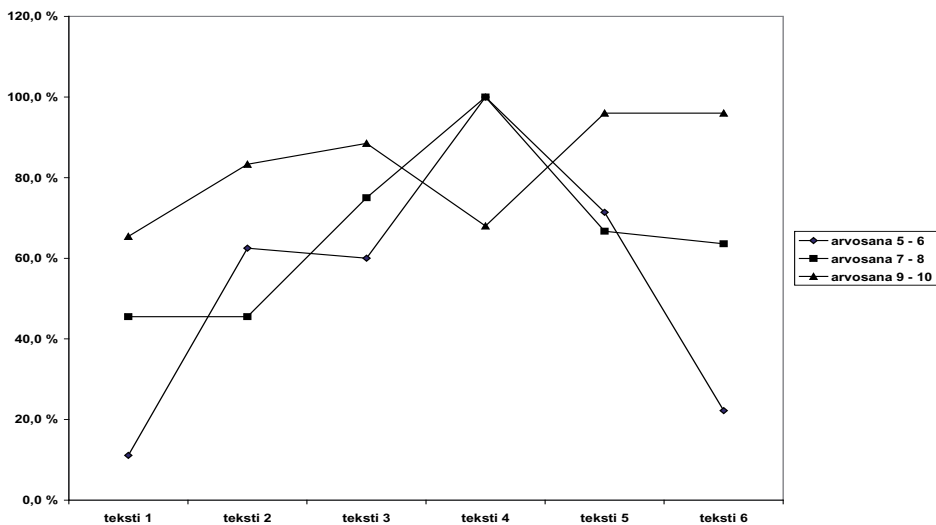
osalla tiettyyn arvosanalokkaan kuuluvista oppilaista oli koodinvaihtotapauksia aineistossa.

TAULUKKO 2. Koodinvaihtojen yleisyys aineistossa eri arvosanan saaneilla.

	5-6		7-8		9-10		Yhteensä	
	f	%	f	%	F	%	f	%
Ei koodinvaihtoa	2	20,0	1	8,3	7	29,0	10	20,8
Yksi tapaus	0	0	1	8,3	13	50,0	14	29,2
Useita tapauksia	8	80,0	10	83,3	6	23,1	24	50,0
Yhteensä	10	100,0	12	100,0	26	100,0	48	100

Parhaimmat arvosanat saaneista puolella saattoi olla yksi koodinvaihtotapaus jossakin kuudesta aineesta, ja niiden osuus, jotka eivät ollenkaan käyttäneet muunkielisiä sanoja mukauttamattomina, oli lähes 30 %. Alemmat arvosanat saaneista suurimmalla osalla (80 % / 83,3 %) esiintyi useita koodinvaihtotapauksia.

Analysoin seuraavassa sitä, kuinka suurella osuudella tietyn arvosanan saaneista ei esiinny ollenkaan koodinvaihdoksi luokiteltuja tapauksia eri kirjoitelmissa, ja pyrin näin tarkastelemaan kehitystä kahdeksannelta luokalta yhdeksännelle. Arvosanan 9 tai 10 saaneilla tämä osuus on yli 70 % paria poikkeusta lukuun ottamatta (ks. kuvio 1).

KUVIO 1. Arvosanalokittain niiden oppilaiden osuus, joilla ei esiinny koodinvaihtoa.

Arvosanan 5 tai 6 saaneilla oppilailla ei ollut koodinvaihtoa ollenkaan kirjoitelmassa *Min fritid*. Kuviosta 1 käy ilmi, että viimeisessä, yhdeksännen luokan keväällä kirjoitetussa tekstissä sen sijaan 96 % parhaimmat arvosanat saaneista ei käyttänyt muunkielisiä sanoja, kun taas suurella osalla heikoista oppilaista oli koodinvaihtoa.

Jos tarkastellaan koodinvaihtoa eri kielistä eri arvosanaluokissa, voidaan todeta, että englanninkielisiä sanoja ei esiintynyt 58 %:lla arvosanan 9–10 saaneista oppilaista ollenkaan, kun taas 86 % muun arvosanan saaneista käytti yhtä tai useampaa englanninkielistä sanaa jossakin aineessaan. Äidinkielisiin sanoihin turvautui noin 40 % oppilaista jossakin tekstissään. Kaikista heikoimmat oppilaat käyttivät suomen sanoja useammin kuin kerran.

7 Lopuksi

Muiden kielten mukauttamattomia sanoja ja fraaseja esiintyy yläkoululaisten kirjoitelmissa yllättävän paljon. Niiden osuus on suurempi kuin lukiolaisten teksteissä (Lindroos 2004). Koodinvaihtoa tulee englannista, suomesta ja saksasta, eniten englannin kielestä.

Vain noin 20 %:lla oppilaista ei esiintynyt koodinvaihtoa yhdessäkään kirjoitelmassa. Osalla heistä voi kuitenkin havaita muuta englannin vaikutusta esim. oikeinkirjoituksessa. Eniten muiden kuin ruotsin sanoja esiintyi toisessa kirjoitelmassa, joka on kirjoitettu varhain kahdeksännen luokan syksyllä. Yhdeksännellä luokalla otsikko *Mitt favoritband / Min favoritsångare* oli myös antanut aiheita koodinvaihtoon monilla. Myös yhdeksännen luokan viimeisessä kirjoitelmassa esiintyi paljon koodinvaihdoksi laskettavia tapauksia, varsinkin heikoimmilla oppilailla. Koodinvaihdoksi luokiteltujen sanojen osuus kaikista sanoista oli merkittävästi suurempi alemman arvosanan saaneilla kuin arvosanan 9 tai 10 saaneilla koko aineistoa tarkasteltaessa. Leksikaalisten sanojen osuus tapauksista oli suurempi kuin kieliopillisten sanojen. Koodinvaihdon liputtaminen typografisesti oli aineistossa harvinaista.

Koodinvaihdon yleisyyttä voinee selittää ruotsin opiskelun alkuvaihe, jolloin oppilaiden sanavarasto on vielä melko suppea. Sanasto-ongelmien lisäksi koodinvaihtoon vaikuttanee englannin, ruotsin ja saksan kielten sukulaisuus. Oppilaat eivät aina välttämättä erota kieliä, vaan saattavat virheellisesti yhdistää valitun sanan ruotsin kieleen. Oikeinkirjoitusasultaan lähellä olevat sanaparit aiheuttavat myös hankaluuksia.

Vaikka koodinvaihdolla ei näytä aineistossa olevan tyylillistä funktiota kuin parissa tapauksessa, voidaan ehkä ajatella, että varsinkin suomenkielisten

sanojen ja fraasien käytöllä on tietty funktio. Koodinvaihto on oppilaan ja opettajan vuorovaikutuksen resurssi. Oppilaat käyttävät kaksikielistä koodia, koska he tietävät, että tekstin lukija, opettaja, ymmärtää sekä suomea että englantia. Kielten opetuksessa painotetaan nykyisin viestinnällisyyttä, joten oppilaalle saattaa olla luonnollista käyttää kaikkia mahdollisia keinoja saadakseen kerrottua sen, mitä hän haluaa sanoa. Opettajalle puolestaan koodinvaihdot tuovat tarpeellista lisäinformaatiota oppilaan ruotsin oppimisesta. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää, miten tietoisista strategioista on kyse ja miten oppilaat itse määrittelevät koodinvaihtojen funktion.

Kirjallisuus

- Boot, I. & D. Pecher 2008. Word recognition is affected by the meaning of orthographic neighbours: Evidence from semantic decision tasks. *Language and Cognitive Processes*, 23:3, 375–393.
- De Angelis, G. 2005. Multilingualism and non-native lexical transfer: An identification problem. *International journal of multilingualism*, 2 (1), 1–25.
- De Angelis, G. 2007. *Third or Additional Language Acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Grosjean, F. 2001. The bilingual's language modes. Teoksessa J. L. Nicol (toim.) *One mind, two languages: Bilingual language processing*. Oxford: Blackwell, 1–22.
- Hammarberg, B. 2001. Roles of L1 and L2 in L3 production and acquisition. Teoksessa J. Cenoz, B. Hufeisen & U. Jessner (toim.) *Cross-linguistic influence in third language Acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters, 21–41.
- Hammarberg, B. 2007. Nyare utvecklingar inom forskningen om svenska som andraspråk. *Nordand*, 1(2), 43–61.
- Heikkilä, T.-L. 2007. *Engelskans inflytande på nominalfrasen i finskspråkiga kadetter svenska*. Julkaisematon lisensiaatintyö. Helsingin yliopisto.
- Kalliokoski, J. 1995. Koodinvaihto ja keskustelun moniäänisyys. *Virittäjä*, 99 (1), 2–24.
- Kovács, M. 2001. *Code-Switching and language shift in Australian Finnish in comparison with Australian Hungarian*. Åbo: Åbo Akademi University Press
- Laitakari, K. 2001. *Skilnader mellan L1 och L2 vid inläringen av ett tredje språk: En komparation av finsk och engelsk transfer i inlärarvenska*. Julkaisematon pro-gradu -tutkielma. Åbo Akademi.
- Lindroos, K. 2004. *Engelsk interferens i finskspråkiga gymnasisters inlärarvenska: en felanalys*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- Meriläinen, L. 2008. Lexical transfer in the written English of Finnish students in 1990, 2000 and 2005 – Elements of improvement in the mastery of English vocabulary. Teoksessa M. Garant, I. Helin & H. Yli-Jokipii (toim.) *Kieli ja globalisaatio – Language and globalization*. AFinLAn vuosikirja 2008/n:o 66. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys, AFinLA, 255–274.

- Poplack, S., S. Wheeler & A. Westwood 1989. Distinguishing language contact phenomena: evidence from Finnish-English bilingualism. Teoksessa K. Hyltenstam & L.K. Opler (toim.), *Bilingualism across the lifespan. Aspects of acquisition, maturity and loss*. Cambridge: Cambridge University Press, 132–154.
- Ringbom, H. 1987. *The role of the first language in foreign language learning*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Ringbom, H. 2001. Lexical transfer in L3 production. Teoksessa J. Cenoz, B. Hufeisen & U. Jessner (toim.) *Cross-linguistic influence in third language acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters, 59–68.
- Ringbom, H. 2007. *Cross-linguistic similarity in foreign language learning*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Williams, S. & B. Hammarberg 1998. Language switches in L3 production: Implications for a polyglot speaking model. *Applied Linguistics*, 19, 295–333.